

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 6 Issue 03 | pp. 32-41 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

IQTISODIYOTGA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB QILISHNING SHAKLLARI VA USULLARI

Mamatkulova Nadira Makkamovna

dotsent, Toshkent arxitektura-qurilish universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada iqtisodiyotga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning shakllari va usullari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning nazariy asoslari, rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi hamda investitsiya muhitini yaxshilashning asosiy omillari o'rganilgan. Shuningdek, investitsiyalarni jalb qilishda qo'shma korxonalar, maxsus iqtisodiy zonalar, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari hamda innovatsion infratuzilmaning ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy xulosalar va amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: xorijiy investitsiyalar, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar, investitsiya muhiti, qo'shma korxonalar, maxsus iqtisodiy zonalar, davlat-xususiy sheriklik, investitsiya siyosati.

Abstract: This article analyzes the forms and methods of attracting foreign direct investment into the economy. The theoretical foundations of attracting foreign investments and the experience of developed and developing countries are examined. Particular attention is paid to the role of joint ventures, special economic zones, public-private partnership mechanisms and innovative infrastructure in attracting investments. Based on the analysis, scientific conclusions and practical recommendations aimed at increasing the efficiency of attracting foreign direct investment have been developed.

Keywords: foreign direct investment, investment climate, joint ventures, special economic zones, investment policy.

Аннотация: В статье исследуются формы и методы привлечения прямых иностранных инвестиций в экономику. Рассмотрены теоретические основы привлечения иностранных инвестиций, а также опыт развитых и развивающихся стран. Особое внимание уделено роли совместных предприятий, специальных экономических зон, механизмов государственно-частного партнерства и инновационной инфраструктуры в привлечении инвестиций. На основе проведенного анализа разработаны научные выводы и практические рекомендации по повышению эффективности привлечения прямых иностранных инвестиций.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, инвестиционный климат, совместные предприятия, специальные экономические зоны, инвестиционная политика.

Kirish

Zamonaviy globallashuv sharoitida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ular ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish, xalqaro tajribani o'zlashtirish hamda iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Tadqiqot muammosi shundan iboratki, global iqtisodiy integratsiya jarayonlarining jadallashuvi sharoitida mamlakatlar o'rtasida investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha raqobat kuchayib bormoqda. Shu sababli iqtisodiyotga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning samarali shakllari va usullarini aniqlash dolzarb ilmiy masalalardan biri hisoblanadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi iqtisodiyotga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning zamonaviy shakllari va usullarini tahlil qilish hamda ularning samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Mazkur maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

- to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning nazariy asoslarini o'rganish;
- investitsiyalarni jalb qilishning xalqaro tajribasini tahlil qilish;
- rivojlangan mamlakatlarda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha asosiy yondashuvlar;
- iqtisodiyotga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish shakllari;
- iqtisodiyotga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish usullari ishlab chiqish.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

O'zbekiston sharoitida xorijiy investitsiyalarni jalb qilish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasida quyidagicha ta'kidlaydi: "Mamlakatimiz iqtisodiyotiga yirik investitsiyalarni jalb qilish, yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish iqtisodiy rivojlanishning asosiy omillaridan biridir" [1]. "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonunda investitsiya siyosatining asosiy maqsadi quyidagicha belgilangan: "Investitsiya faoliyatining asosiy maqsadi iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, ishlab chiqarishni rivojlantirish va investorlar uchun qulay investitsiya muhitini yaratishdan iborat" [2]. Davlat strategik hujjatlarida ham investitsiyalarni jalb qilish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Xususan, "O'zbekiston – 2030" strategiyasida mamlakat iqtisodiyotiga yirik investitsiyalarni jalb qilish orqali iqtisodiy o'sishni jadallashtirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan [3].

Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi hamda investitsiya siyosatiga oid normativ-huquqiy hujjatlarda mamlakat iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni keng jalb qilish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va investitsiyalarni jalb qilish ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan bo'lib, unda quyidagicha qayd etilgan: "Iqtisodiyot tarmoqlariga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy

investitsiyalarni keng jalb qilish, yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulot ishlab chiqarishni rivojlantirish va investitsiya muhitini yanada yaxshilash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi" [6]. Shuningdek, "O'zbekiston – 2030" strategiyasida ham investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish muhim strategik vazifa sifatida ko'rsatilgan. Mazkur hujjatda quyidagicha ta'kidlanadi: "Milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlash maqsadida investitsiya faoliyatini kengaytirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish hamda sanoatni modernizatsiya qilish ustuvor vazifalar qatoriga kiradi" [3]. Bundan tashqari, maxsus iqtisodiy va sanoat zonalarini faoliyatining samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risidagi Prezident farmonida ham investitsiya loyihalarini qo'llab-quvvatlash hamda investorlar uchun qulay sharoit yaratish muhim vazifalardan biri sifatida qayd etilgan: "Maxsus iqtisodiy va sanoat zonalarida investitsiya loyihalarini amalga oshirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, xorijiy investorlarni jalb qilish hamda ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi" [4]. Shuningdek, 2023–2025-yillarga mo'ljallangan investitsiya dasturini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risidagi qarorda investitsiya loyihalarini moliyalashtirish va amalga oshirish bo'yicha quyidagicha belgilangan: "Investitsiya dasturi doirasida yirik ishlab chiqarish, infratuzilma va sanoat loyihalarini amalga oshirish orqali iqtisodiyot tarmoqlariga investitsiyalarni keng jalb qilish va hududlar iqtisodiy salohiyatini oshirish nazarda tutiladi" [5]. Shu bois, davlat strategik hujjatlarida iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlariga xorijiy investitsiyalarni keng jalb qilish, maxsus iqtisodiy zonalar faoliyatini rivojlantirish hamda investitsiya loyihalarini qo'llab-quvvatlash mamlakat iqtisodiy siyosatining muhim yo'nalishlari sifatida belgilab berilgan. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar zamonaviy iqtisodiyotning muhim omillaridan biri sifatida ko'plab iqtisodchi olimlar tomonidan chuqur o'rganilgan. Jahon iqtisodiyoti sharoitida kapitalning xalqaro harakati mamlakatlarning iqtisodiy o'sishiga, ishlab chiqarish samaradorligiga hamda texnologik rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar zamonaviy iqtisodiyotning muhim omillaridan biri sifatida ko'plab iqtisodchi olimlar tomonidan chuqur o'rganilgan. Jahon iqtisodiyoti sharoitida kapitalning xalqaro harakati mamlakatlarning iqtisodiy o'sishiga, ishlab chiqarish samaradorligiga hamda texnologik rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Xalqaro iqtisodiyot bo'yicha taniqli iqtisodchilar P. Krugman va M. Obstfeld esa to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar mohiyatini quyidagicha izohlaydi: "To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar - bu bir mamlakat rezidenti boshqa mamlakatdagi korxonada uzoq muddatli manfaat va nazoratni qo'lga kiritadigan xalqaro investitsiyalardir" [7]. Ularning fikriga ko'ra, xorijiy investitsiyalar investorning boshqa mamlakat hududidagi korxona ustidan uzoq muddatli nazorat o'rnatishiga asoslanadi. Transmilliy korporatsiyalar faoliyati va xalqaro ishlab chiqarish tizimlarini o'rgangan iqtisodchi J. Markusen esa shunday ta'kidlaydi: "Ko'p millatli korxonalar to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar orqali ishlab chiqarishni globalizatsiya qilishda markaziy rol o'ynaydi" [8]. Bu fikrga ko'ra, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar global ishlab chiqarish jarayonlarining integratsiyasini ta'minlaydi. Xalqaro tashkilotlar tadqiqotlarida ham xorijiy investitsiyalarning iqtisodiy rivojlanishdagi roli alohida ta'kidlanadi. UNCTAD hisobotida quyidagicha qayd etilgan: "Texnologiyalar transferi, ko'nikmalarni

rivojlantirish va global qiymat zanjirlariga integratsiyalashish orqali to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar iqtisodiy o'sish va rivojlanishning asosiy omili bo'lishi mumkin." [9]. World Bank ekspertlari ham xorijiy investitsiyalarni iqtisodiy rivojlanishning muhim omili sifatida baholaydi: "Xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar kapital, texnologiya, boshqaruv tajribasi va xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatini yaratish orqali iqtisodiy o'sishga hissa qo'shadi" [10]. Shunday qilib, ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar iqtisodiy o'sish, texnologik rivojlanish hamda milliy iqtisodiyotning global iqtisodiy tizimga integratsiyalashuvini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot jarayonida ilmiy bilishning bir qator usullaridan foydalanildi. Jumladan, tahlil va sintez, qiyosiy tahlil, statistik tahlil hamda tizimli yondashuv metodlari qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida xalqaro tashkilotlar hisobotlari, ilmiy adabiyotlar va O'zbekiston Respublikasining investitsiya siyosatiga oid normativ-huquqiy hujjatlari tahlil qilindi.

Tahlil va natijalar

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarga bo'lgan qiziqish ularning sabab va oqibatlarini tushuntirib beruvchi nazariyalarni yaratishga undagan va bu quyidagi sabablarga bog'liq. Birinchi sabab – to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning tez sur'atlar bilan o'sishi. 1990-yillarda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar xalqaro kapital chiqimlarining qariyb to'rtidan bir qismini tashkil qilgan bo'lib, u 1970-yillardan beri boshqa xalqaro investitsiya shakllariga nisbatan sezilarli darajada o'sdi. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning bunday tez o'sishiga global raqobatning kuchayishi va moliyaviy, tovar hamda ishlab chiqarish omillari bozorlarini liberallashtirish tendensiyasi sabab bo'lgan. Ikkinchi sabab to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar rivojlanayotgan mamlakatlarga resurslarni yo'naltirish imkoniyatini yaratadi. Bu nuqtai nazarga ko'ra, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar moliyalashtirishning boshqa manbalariga kirish imkoniyatlari kamayib borayotgan bir davrda muhim moliyaviy manbaga aylanmoqda. Bugungi kunga qadar to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar rivojlanayotgan mamlakatlar uchun eng ishonchli xorijiy moliyaviy manbai bo'lib kelmoqda. Uchinchi sabab – to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning ahamiyati faqat moliyaviy kapital harakati bilan bog'liq emas, balki u odatda texnologiya, boshqaruv, texnik va marketing bo'yicha ko'nikmalarni, innovatsiyalarni ham olib kirishi bilan muhim hisoblanadi. To'rtinchi sabab – to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar iqtisodiyotni transformatsiya qilishda muhim rol o'ynaydi. Bunday investitsiyalar mahalliy jamg'armalarni to'ldiradi va umumiy investitsiya hajmiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, u ilg'or texnologiyalar, boshqaruv tajribasi va eksport bozorlariga kirish imkoniyatlarini olib kiradi. Shu munosabat bilan aksariyat rivojlanayotgan mamlakatlar o'z iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni turli shakl va usullarda jalb qilib kelmoqdalar. Masalan, O'zbekiston qonunchiligida investitsiyalarni amalga oshirish shakllari belgilangan va bu shakllar to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga ham taalluqlidir. Jumladan, mamlakatimizda investitsiyalarni jalb qilish va amalga oshirishning bir qancha shakllari mavjud bo'lib, ular quyidagilardan iborat: "yuridik shaxslarni tashkil

etish yoki ularning ustav fondlarida (ustav kapitallarida) ulushli tarzda, shu jumladan mol-mulk va aksiyalar (ulushlar) sotib olish yo'li bilan ishtirok etish; O'zbekiston Respublikasi rezidentlari tomonidan emissiya qilingan qimmatli qog'ozlarni, jumladan qarz majburiyatlarini olish; konsessiyalarni olish, shu jumladan tabiiy resurslarni qidirish, o'zlashtirish, qazib olish yoki ulardan foydalanishga doir konsessiyalarni olish, shuningdek mahsulot taqsimotiga oid bitimlarda ishtirok etish; mulk huquqini, shu jumladan intellektual mulk obyektlariga bo'lgan mulk huquqini, mualliflik huquqlarini, patentlar, tovar belgilari, foydali modellar, sanoat namunolari, firma nomlari va nou-xau, ishchanlik obro'sini (gudvillni) olish; yer uchastkalariga bo'lgan huquqlarni, boshqa tabiiy resurslarga egalik qilish va ulardan foydalanish huquqlarini olish". Xalqaro darajada ham to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning yuqorida keltirilgan u yoki bu shakllaridan foydalaniladi.

Yirik iqtisodiyotga va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning kuchli oqimiga ega bo'lgan Xitoy davlati qo'shma korxonalar (Joint Ventures) tashkil qilish, kapitalining barchasi (100 foizi) xorijiy investorga tegishli bo'lgan chet el korxonalari (Wholly Foreign-Owned Enterprises – WFOEs) ochish, Xitoy kompaniyalari aksiyalarini xorijiy investorlarga sotish (Equity Investments), xolding kompaniyalarini tashkil qilish (Holding Companies), yirik infratuzilma loyihalarini amalga oshirish asosida investitsiya jalb qilish (Infrastructure Investments) va xalqaro lizing bitimlarini (Leasing) tuzish yo'li bilan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilmoqda. Shuningdek, Xitoy davlati to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning quyidagi usullaridan faol foydalanmoqda: maxsus iqtisodiy zonalar barpo etish (Special Economic Zones); iqtisodiyot tarmoqlarini, jumladan, sanoatni rag'batlantirish dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish (Industry-Specific Incentives); boshqaruv jarayonlarini osonlashtirish (Simplified Administrative Procedures); infratuzilmani yaxshilash (Infrastructure Development); xalqaro investitsion forumlar va andumanlar o'tkazish (Investment Promotion Forums and Conferences); investitsiyalar bo'yicha agentlik tashkil etish (Investment Promotion Agencies); investitsiya kataloglarini ishlab chiqish (Investment Catalogs); investitsion salohiyat bo'yicha ijtimoiy tarmoqlar va onlayn platformalarni rivojlantirish (Social Media and Online Platforms); kichik va o'rta biznesni rivojlantirish (SME Support); investitsiyalar va intellektual mulk huquqini ta'minlash (IP Protection Enhancement) va xalqaro savdo bitimlaridan faol ishtirok etish (International Trade Agreements).

Rivojlangan mamlakatlarda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha asosiy yondashuvlar quyidagilardan iborat bo'lib, bunday yondashuv investitsiya muhitini yaxshilash va iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgandir:

1. Institutsional muhitni yaxshilash. Bunda rivojlangan mamlakatlar investorlar huquqlarini himoya qiluvchi shaffof, oshkora va barqaror huquqiy tizimga ega bo'lishga intiladi. Asosiy e'tibor ishonchli sud tizimini ta'minlashga, investorlarning mulk huquqini himoya qilish kafolatlariga hamda o'zaro manfaatli shartnomalarning bajarilishini ta'minlash qaratiladi;

2. Soliq va moliyaviy imtiyozlar. Bunda rivojlangan mamlakatlar xorijiy kompaniyalarni jalb qilish uchun quyidagilarni taklif qiladi: korporativ soliqlar

stavkasining past darajasi; yangi investorlar uchun soliq ta'tillari; to'g'ridan-to'g'ri subsidiyalar va grantlar; uskunalar importi uchun bojxona imtiyozlari;

3. Infratuzilmani rivojlantirish. Bu borada rivojlangan mamlakatlar transport, energetika va raqamli infratuzilmaga faol sarmoya kiritadi. Bu xalqaro kompaniyalar uchun jozibador investitsiyaviy muhit yaratadi. Transport yo'laklariga yetarlichi kirish imkoniyatini, yuqori tezlikdagi internet tarmoqlari va ishonchli energetik tarmoqlar samarasini ta'minlaydi;

4. Ochiqlik va liberallashtirish siyosati. Bunda xorijiy kapital ulushi bo'yicha cheklolarni bekor qilish, xorijiy kapitalning erkin harakati va foydani mamlakatga qayta olib chiqish erkinligining kafolati, investitsiyalarni himoya qilish bo'yicha ikki va ko'p tomonlama bitimlar asosiy o'rinni egallaydi;

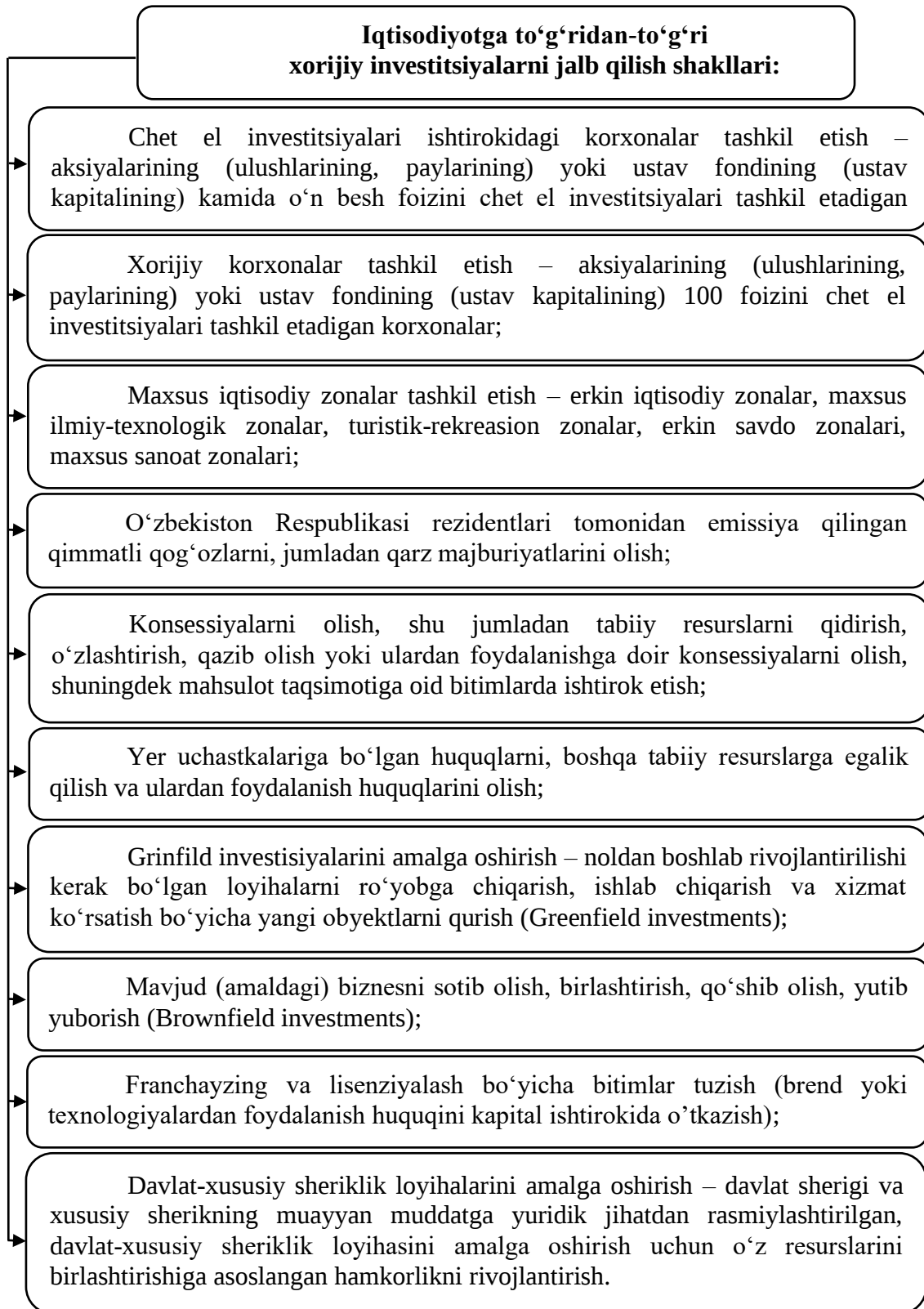
5. Investitsiya agentliklarini tashkil etish. Aksariyat rivojlangan mamlakatlarda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha maxsus davlat agentliklari faoliyat yuritadi. Masalan, UK Department for Business and Trade (DBT), EDB Singapore (Iqtisodiy rivojlanish kengashi), Invest in Canada, SelectUSA. Ushbu agentliklar investorlarga maslahat beradi, ruxsatnoma va hujjatlarni rasmiylashtirishda yordamlashadi hamda investitsiya joyini, xorijiy kapitalni qayerga, qaysi tarmoqqa yoki hududga joylashtirish tanlovida ko'maklashadi;

6. Innovatsiyalar va ilmiy-tadqiqot ishlarini qo'llab-quvvatlash. Bunda ta'lim va fan sohalariga investitsiyalar jalb qilish, ilmiy markazlarga subsidiyalar taqdim qilish, texnologik startaplar va klasterlar uchun imtiyozlar yaratishga alohida e'tibor qaratiladi. Bu yuqori texnologiyali sohalarda ishlaydigan xalqaro kompaniyalarni jalb qiladi;

7. Siyosiy va iqtisodiy barqarorlik. Xorijiy investorlar quyidagi xususiyatlarga ega mamlakatlarni tanlaydilar: YAIM hajmining barqaror o'sishi, past darajadagi korrupsiya va siyosiy tizimning barqarorligi;

8. Inson kapitali. Bunda quyidagilar muhim hisoblanadi: yuqori malakali ishchi kuchi; ko'p tilli va ko'p madaniyatli muhit; xorijiy kompaniyalar ehtiyojlari asosida kadrlar tayyorlash.

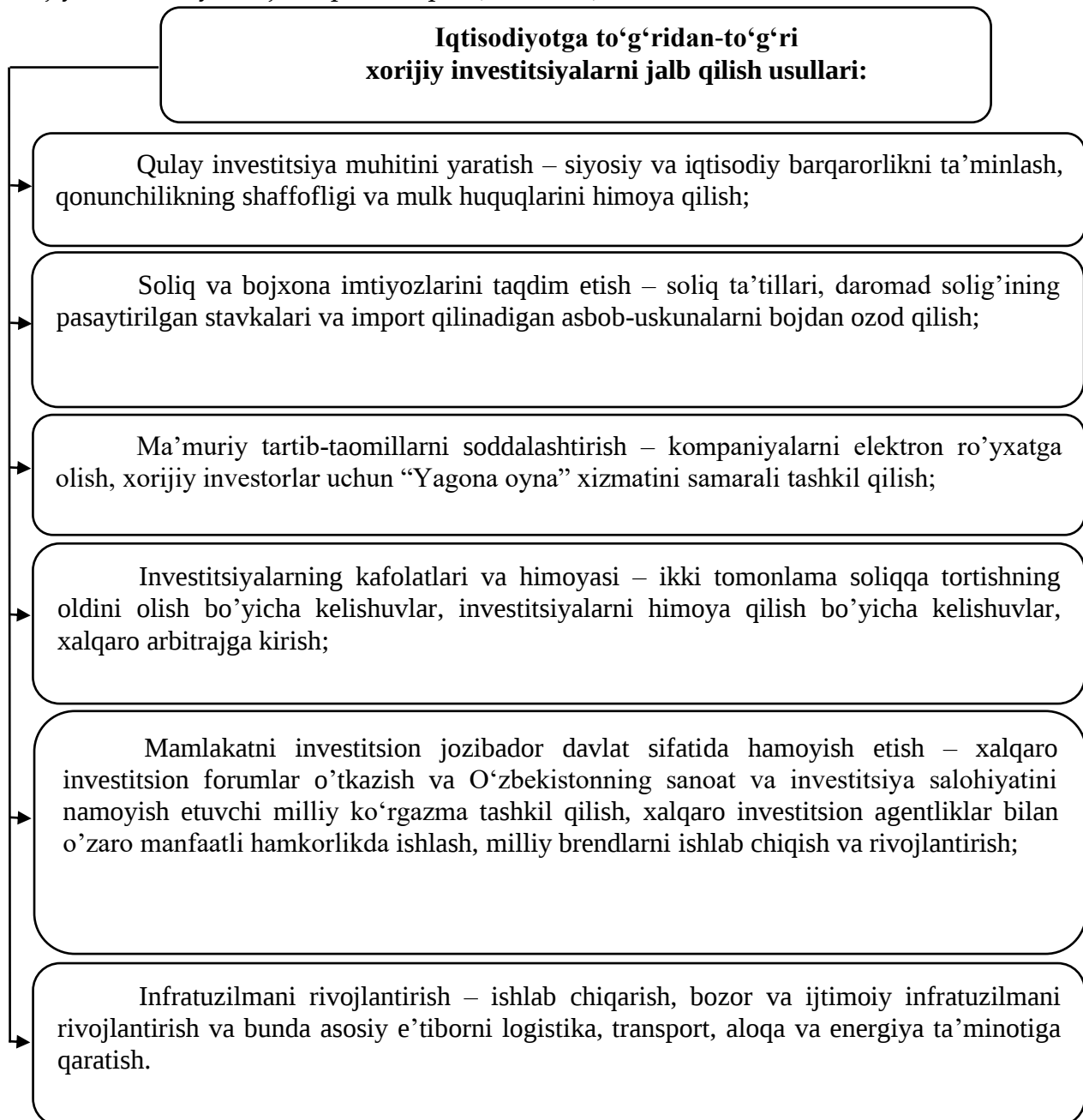
Bugungi kunda milliy iqtisodiyotga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning bir qancha shakllari mavjud bo'lib (1.1-rasm), ular ichida qo'shma va xorijiy korxonalar hamda maxsus iqtisodiy va sanoat zonalarini tashkil etish asosiy o'rinni egallaydi. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar jalb qilish uchun mamlakatlar o'z iqtisodiy sharoiti, strategik maqsadlari va ustuvor sohalariga qarab turli shakl va usullardan foydalanadilar. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar jalb qilish shakl va usullarining samaradorligi har bir mamlakatning iqtisodiy rivojlanish darajasi, siyosiy barqarorligi va institusional muhitiga bog'liq. Hamma uchun yagona universal yechim yoki yagona va umumiy bo'lgan yondashuv mavjud emas. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda samarali usullar sifatida investitsiya muhitini yaxshilash birinchi o'rinda turadi. Chunki to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar jalb qilishda asosiy omil – bu qulay investitsiya muhitini yaratishdir. U siyosiy va iqtisodiy barqarorlik, mulk huquqlarini himoya qilish, qonun ustuvorligi, samarali davlat boshqaruvi va shaffof (oshkora) tartibga solishni o'z ichiga oladi.

1.1-rasm. Iqtisodiyotga to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish shakllari¹

¹ Tadqiqot natijalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Shuningdek, xorijiy investorlarga soliq va bojxona imtiyozlarini berish, mulk huquqini himoya qilish va qonunchilikni takomillashtirish, infratuzilmani rivojlantirish, xalqaro investitsion forumlarni o'tkazish usullari orqali to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar jalb qilinmoqda (1.2-rasm).

1.2-rasm. Iqtisodiyotga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish usullari²

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar rivojlangan hamda rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiy taraqqiyotida muhim rol o'ynaydi. Ular iqtisodiy o'sish, yangi ish o'rinlari yaratish, texnologiyalar transferi, raqobatbardoshlikni oshirish va jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvga hissa qo'shadi. Shu jihatdan ushbu turdagi

² Tadqiqot natijalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

investitsiyalarni jalb qilish shakllari va usullari doimiy ravishda takomillashtirib borilmoqda.

Rivojlanayotgan mamlakatlar uchun transport, energetika va telekommunikatsiya infratuzilmasini rivojlantirish to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda muhim shart hisoblanadi.

Inson kapitali rivoji, ta'lim va kadrlar tayyorlashga investitsiyalar xorijiy investorlar uchun jozibador bo'lgan malakali ishchi kuchini shakllantiradi. Innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash, ilmiy-tadqiqot ishlari va ishlanmalarni rag'batlantirish, innovatsion markazlar va texnoparklarni yaratish yuqori texnologiyali sohalarga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga yordam beradi.

Mamlakatning investitsiyaviy imkoniyatlari faol targ'ib qilish ham bevosita xorijiy investitsiyalarni jalb qilish muhim hisoblanadi. Xalqaro ko'rgazma va forumlarda ishtirok etish, investitsiyaviy "roud-shoular" tashkil etish, investitsiya portallari va ijtimoiy tarmoqlar orqali mamlakatning investitsiyaviy imijini targ'ib qilish muhim ahamiyatga ega.

Davlat-xususiy sheriklik tizimini takomillashtirish, infratuzilmaviy loyihalarga xususiy sarmoyalarni jalb qilish uchun davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini keng joriy etish zarur.

Xulosa

Yuqoridagilardan kelib chiqib, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha bir qancha xulosalarga kelish mumkin. Ularning asosiylari quyidagilardan iborat:

1. Individual yondashuv. Bevosita xorijiy investitsiyalarni jalb qilish har bir mamlakatning xususiyatlari, raqobatbardosh afzalliklari va strategik maqsadlarini hisobga olgan holda alohida strategiyani talab qiladi;

2. Kompleks yondashuv. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni samarali jalb qilish investitsiya muhitini yaxshilash, infratuzilma, inson kapitali va innovatsion tizimni rivojlantirishni o'z ichiga olgan murakkab va hamohang izchil siyosat yuritilishi taqozo etadi;

3. Davlatning faol roli. Davlat to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda muhim rol o'ynaydi, ya'ni bevosita xorijiy investorlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratadi, maqsadli barqaror siyosat yuritadi va mamlakatning investitsion imkoniyatlarini faol targ'ib qiladi.

4. Doimiy takomillashuv. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlari o'z samaradorligini saqlab qolishi va raqobatbardosh bo'lishi uchun doimiy ravishda yangilanib, zamonaviy sharoitlarga moslashib borishi zarur.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni samarali jalb qilish – bu murakkab va ko'p tomonlama jarayon bo'lib, strategik rejalashtirish, siyosiy iroda va barcha manfaatdor tomonlar o'rtasida muvofiqlashtirilgan harakatlarni talab etadi. Xorijiy investorlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratib, mamlakatning investitsiyaviy imkoniyatlarini faol ilgari surayotgan davlatlar to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy taraqqiyotni jadallashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasi. – 26 dekabr 2025 yil. <https://president.uz/oz/lists/view/8834>
2. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 25-dekabrdagi O'RQ-598-sonli "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi PF-158-son "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risidagi farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 4-martdagi PF-41-son "Maxsus iqtisodiy va sanoat zonalari faoliyatining samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-dekabrdagi PQ-459-son "2023–2025-yillarga mo'ljallangan investitsiya dasturini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni.
7. Krugman P., Obstfeld M., Melitz M. (2018). International Economics: Theory and Policy. – Pearson Education.
8. Markusen J. (2002). Multinational Firms and the Theory of International Trade. – MIT Press.
9. UNCTAD. (2023). World Investment Report. – United Nations.
10. World Bank. (2022). Global Investment Competitiveness Report. – Washington DC.
11. Юзвович Л.И. и др. Инвестиции и инвестиционная деятельность: учебник. – Екатеринбург: «Урал. ун-та», 2021. – 496 с.
12. Аскинадзи В.М. Инвестиции: учебник для бакалавров. – М.: Юрайт, 2019. – 422 с.

Copyright: © 2026 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

